

Het armhuis of gasthuis te Huizinge.

Uit de vroege kerkhistorie is niet veel bekend over de armenzorg. Bedelaars, vondelingen zwervers, weduwen en wezen, zieken en ouden van dagen hadden amper stem en er is ook weinig over hen geschreven. Toch moeten er van alle categorieën veel zijn geweest. Immers er waren voortdurend oorlogen, overstromingen, misoogsten, epidemieën en ander rampen. Kerken en overheden zullen er hun handen vol aan hebben gehad. In het Nieuwe Testament kan men lezen dat de vroege kerk diakenen had aangesteld. Paulus en Timotheüs begroeten in de brief aan de Filippenzen 1:1 de opziensers en diakenen te Filippi.

In 1 Timotheüs 3: 8-13 staat geschreven waaraan diakenen moesten voldoen: eerzaam, niet belust op winst, niet met twee tongen sprekend, kortom van onbesproken gedrag zijn.

In de Middeleeuwen blijken de diakenen een liturgische functie te hebben gekregen en was de armenzorg in handen gekomen van meestal particuliere liefdadigheidsinstellingen. Het waren weeshuizen, gasthuizen voor ouden van dagen, zwervers en zieken. Ook kloosterorden en gilden hadden zich tot taak gesteld behoeftigen te verzorgen. Karel de Grote had verordonneerd dat als men een parochie wilde stichten er voldoende inkomsten moesten zijn om de kerkfabriek in stand te kunnen houden. Bepaald was dat van de inkomsten van een kerk een vierde deel toe moest komen aan de parochiekerk, een vierde aan de bisschop een vierde aan de armen en een vierde aan de pastoor.

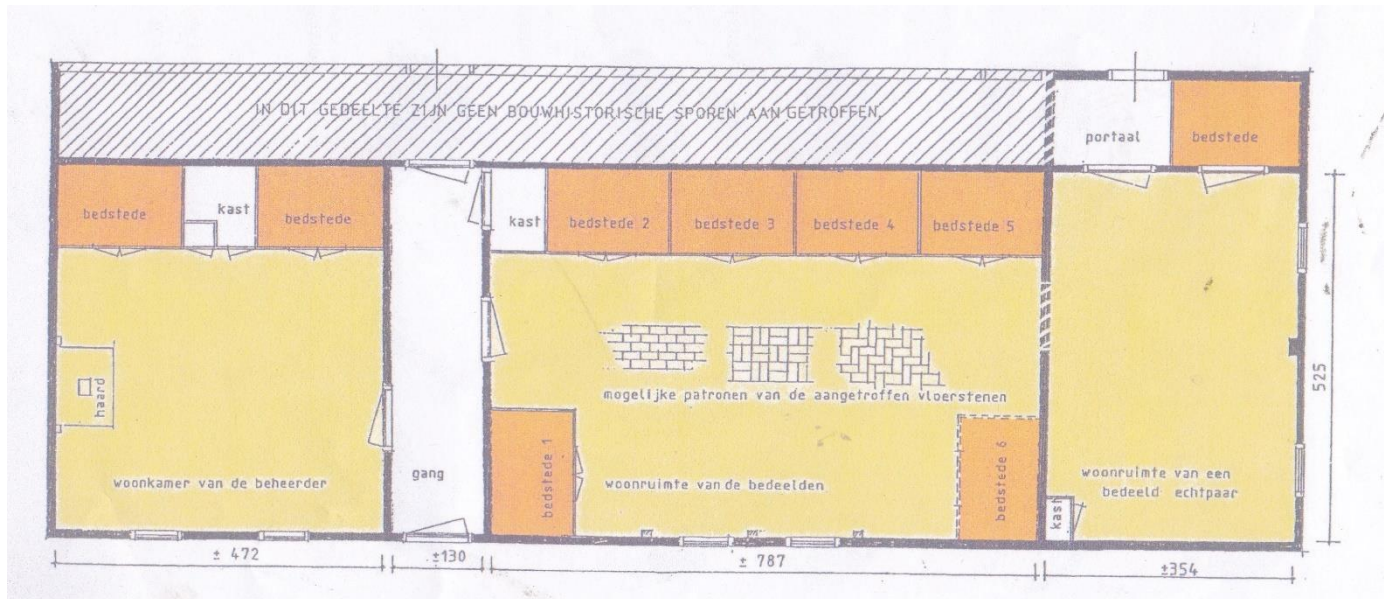
De kwetsbaren in de samenleving werden dus niet door de kerkelijke diaconie gesteund, wel geloofden velen in de plicht van weldadigheid en waren ze de woorden in Mattheus 25: 34 t/m 26 indachtig dat hongerigen gevoed, dorstigen gelaafd, naakten gekleed, zieken en gevangenen bezocht en onderdak verleend moest worden aan hen die dat ontbeerden. Het geven van aalmoezen werd door de kerk zelfs aangemerkt als één van de meest verdienstelijke goede werken. Echter de zorg was slecht georganiseerd waardoor de hulpverlening gebreken vertoonde. In de steden probeerden de overheden toezicht te houden op verschillende particuliere en kerkelijke instellingen van hulverlening, maar erg succesvol was dat streven doorgaans niet. Op het platteland berustte de armenzorg bij de pastoor en de armvoogden die meestal ook kerkvoogden waren. De armenzorg werd dus uit de kerkkas betaald. De talrijke kloosters in Stad en Ommeland zullen ook een belangrijke rol hebben gehad in de opvang van behoeftigen.

Na de Reformatie bleef de toestand nog een poos ongewijzigd, de armenzorg bleef in handen van de kerk-armenvoogden, ondanks het feit dat de Ommelander Kerkenorde voorschreef dat er in elke gemeente diakenen moesten zijn voor de inzameling van aalmoezen in de kerk en voor het toezicht op de armen.

In het midden van de 17^e eeuw werden langzamerhand diakenen gekozen en werd de diaconie een zelfstandige instelling met eigen administratie. Ondanks het feit dat diaconale hulp niet alleen ging om de materiele behoefte van de armen, maar ook om troost, ziekenbezoek en raad op allerlei terrein, ging het in de praktijk toch wel vaak om geld en levensmiddelen. De invoering van de armenbuidel, de collectezak tijdens de kerkdienst, wat in eerste instantie op veel tegenstand stuitte, was een middel om aan geld te komen. Verder werd er bij begrafenissen gecollecteerd, hingen er in herbergen armenbussen en hadden diaconieën dikwijls land gekregen waarvan de huuropbrengst bestemd was voor de armenzorg. Waarschijnlijk waren er reeds voor de Reformatie in veel steden en dorpen armenhuizen of gasthuizen in gebruik om armen, daklozen en ouden van dagen te huisvesten. Het waren vaak onaanzienlijke gebouwtjes met bedompte vertrekjes. In Huizinge stond tot 1835, in de lengte langs het Gankje of de Marialaan, achter de Paardenstal, een oud armenhuis waarvan het aanzien en de indeling niet is overgeleverd.

Een onderzoek gedaan door Battjes en Ladrak Bouwhistorici inzake het armenhuis te Westerbroek, laat zien dat het ook hier om een sober gebouw ging met halfsteens muren, waar veel mensen in een ruimte moesten

vertoeven.

Woonkamer beheerder

woonruimte beddeelden

woonkamer echtpaar

In het middelste vertrek was geen stookplaats, waarschijnlijk warmde men zich bij een vuurpot of ging men in bed als het erg koud was. In een bepaalde periode sliepen er twintig personen in de bedsteden van het middelste vertrek. De jongste was vier jaar oud, de jongste was in de tachtig. De woonkamer van de beheerder had een haardstede, de kamer voor een beddeeld echtpaar niet. Aldus Jan Battjes van Battjes en Ladrak. Het armenhuis te Huizinge.

Op 16 februari 1835 kwamen de volgende personen bij elkaar in herberg van Jacob Jans Sikkens te Huizinge staande aan de Hoofdstaat t.o.de smederij. Notaris Henricus van Marle notaris te Middelstum, Kornelis Onnes Werkman, koopman en Jacob Jans Sikkens, broodbakker en kastelein, beiden wonende te Huizinge als diakenen van de Hervormde Gemeente van Huizinge.

Laatstgenoemden verklaarden dat ze toestemming hadden gekregen van Gedeputeerde Staten voor het afbreken van het oude en het opbouwen van een nieuw armhuis. Timmerman-aannemer Frederik Pieters te Stedum nam het werk aan voor duizend negentig guldens. Het oude armhuis stond in de lengte langs het Gankje, achter de doopsgezinde kerk met paardenstal. Het nieuwe pand werd dicht op het zwet met de noordoostelijk gelegen kuiperij en dwars op het Gankje gebouwd. In de 20e eeuw werd het gebouw tot Rijksmonument verheven en rond 1970 gerestaureerd en geschikt gemaakt voor bewoning door één gezin, waardoor de oude indeling verloren ging. De toenmalige eigenaar vergrootte in de jaren tachtig zijn tuin door aankoop van grond, dat behoorde bij een pand aan de huidige E.L. Ubbenweg.

Het bestek uit 1835 is zeer uitvoerig en goed leesbaar. In het bestek worden de maten aangegeven in ellen, palmen en duimen. Omdat in 1820 in Nederland het metrieke stelsel was ingevoerd, maar men in de praktijk de oude benamingen nog een poos aanhield moeten de ellen, palmen en duimen in dit bestek worden gelezen als meters decimeters en centimeters. In 1869 werd het neringdoenden verboden nog langer de oude benamingen te gebruiken.

* De herberg-bakkerij stond t.o. de smederij en werd in 1906 afgebroken en opnieuw opgetrokken.

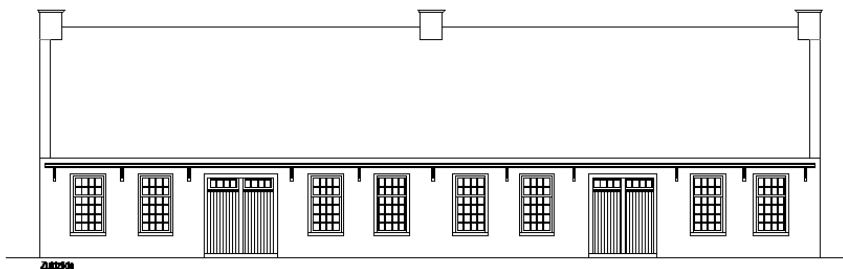

Kadasterkaart 1832

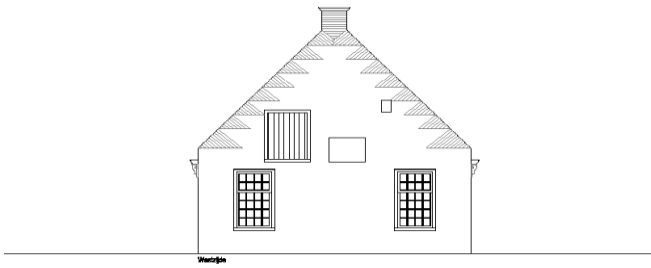
Uit het bestek, dat zich in het kerkarchief bevindt, blijkt hoe de oorspronkelijke indeling en het aanzien van het armenhuis of gasthous was. Het gebouw meet 19.60 m x 5.85 m buitenwerks en bevatte vier woonruimtes alle met een eigen ingang. Achter de vier deuren bevonden zich portalen. De woonruimtes in het midden hadden twee vensters, die aan de uiteinden hadden aan de kopse kant één of twee (westzijde) meer. In elk vertrek was tegen de achterwand een beddenwand, waarachter zich twee bedsteden bevonden, waartussen een opbergkast was getimmerd.

Elk vertrek had een stookplaats, in de hoekwoningen bevonden die zich tegen de oost en westmuur, de middenwoningen hadden ze ruggelings tegen de scheidingsmuur. De stookplaatsen waren deels beklampt met geglazuurde estrikken en de liggende haardplaat met haarddobbe of reukel Dobbe, werden omringd door drie breedtes gesmoorde estrikken terwijl de rest van de vloeren uit aangestampte aarde bestond.

Het armenhuis te Huizinge was voor 19^e eeuwse begrippen een degelijk en tamelijk geriefelijk gebouw met steens muren, eigen ingangen en in elk vertrek een stookplaats. Het bestek schreef voor dat de aannemer de beste bouwmaterialen moest gebruiken die hij kon krijgen.

Voorgevel van het gasthuis, getekend naar het bestek door Jacob van Wolde, naar het oude bestek.

Zijgevel straatzijde naar bestek 1835 door J. van Wolde naar het oude bestek .

Omstreeks 1890. Het Gangkje met de molen, bovenbouw afgebroken in 1895. De schuur achter het gasthuis behoorde aan de kuiper wagenmaker. Het verste pand op de foto is de smederij die zoals gebruikelijk dicht bij de kuiperij stond. Op de voorgrond een deel van de Paardenstal.

omstreeks 1955

Omstreeks 1965.

Omstreeks 1980 na de restauratie.

In het bestek is geen sprake van de gevelsteen die aan de straatzijde van het pand is ingemetseld.

De opmerkelijke tekst luidt:

*Gesticht voor weeuw en weez, verarmden in de nood,
Doch niet spilzucht noch voor venusofferand
't Zij steeds der braven heil en troost,
De slechten strekke het tot last en schande.
Gebouwd in 1835, onder het bestuur van
Johannes Bernardus Snoek, Predikant,
Harm Berents Kolsteen en Aries Jacobs Mulder, ouderlingen
En Kornelis Onnes Werkman en Jacob Sikkens, diakenen.*

Armenhuis aan het Hoendiep te Hoogkerk. Afgebroken in de 20^e eeuw.

Gasthuis van de Gereformeerde kerk aan de Oude Gang te Middelstum, gebouwd in 1848, met de laatste bewoner Mevrouw Jantje Kolstein.

Later deed het pand dienst als opslag van een manufacturier. Toen dreigde dat het pand afgebroken zou worden kochten vier liefhebbers van architectuur en historie het pand en verkochten het onder beding dat het gerestaureerd zou worden, hetgeen gebeurde.

In 1897 liet de Gereformeerde diaconie en tweede gasthuis bouwen aan de Kerkstraat.

1984m restauratie van het armenhuis aan de Oude Gang.

Reint Wobbes, Huizinge december 2016